

КОЛАЖИТЕ НА ВИСЛАВА ШИМБОРСКА

Вероника Шведек

Великотърновски университет „Св. св. Кирил и Методий“

Нобелистката Вислава Шимборска е позната не само като талантива поетеса, но и като човек на изкуството, художник с оригинални идеи. Нейните неповторими колажи допълват творчеството ѝ. В края на всяка година тя подготвя авторски картички и ги изпраща на близки хора. Колажите на поетесата играят важна роля в нейния живот. Те са връзка с приятелите ѝ, но същевременно са силно свързани с поезията ѝ.

Ключови думи: Вислава Шимборска; колаж; произведение на изкуството

Nobelista Wisława Szymborska is well known not only as a talented poet, but also as an amazing artist with creative ideas. Her unique collages form an integral part of her work. At the end of every year she makes her own postcards and sends them to her friends. These collages play an important role in the life of the poet. They represent her bond with her friends but are also a link to her poetry.

Keywords: Wisława Szymborska; collage; works of art

Вислава Шимборска е една от най-талантивите полски поетеси. През 1996 г. тя получава Нобеловата награда за литература. Освен със своите лирични произведения Шимборска е позната като автор на неповторими колажи, които допълват творчеството ѝ.

Колажите са нейна голяма слабост. Те заемат водещо място сред любимите ѝ занимания. Шимборска започва да ги създава още през 60-те години. По това време картичките не са все още толкова впечатляващи и майсторски направени. За да се направи собствен колаж, на първо време е необходимо само парче картон и малко вестници и списания. Но творческият нюх и перфекционизмът предполагат специални изисквания и към хартията, и към лепилото, и към вестникарските материали. Оказва се, че авторският колаж не е чак толкова лесна задача. Преди всичко трябва да се намери подходящото лепило и добра хартия, която не е прекалено тънка, нито прекалено дебела. Според думите на Михал Рушинек – секретаря на поетесата – приятелите ѝ купуват лепило от Германия, а картончетата от Швеция (Rusinek 2016: 220). Веднъж полският поет и есеист Адам Вижик, след като получава творческа картичка, решава да отговори на Шимборска по същия начин. Неговият колаж, както забелязва поетесата, не е особено добър, разлепва се и се появяват въздушни мехурчета. Шимборска се отнася внимателно към всички страни от правенето на колаж,

включително към неговото залепване, като човек на изкуството (Szczęsna, Wikont 2012: 236). Самата тя казва за себе си: „Когато лепя картички, се чувствам като „художник“. Това не е толкова лесно“ (*Kiedy wyklejam pocztówki, czuję się „artystką”*. *To wcale nie jest takie łatwe*) (Szczęsna, Wikont 2012: 236).

За колажите си Шимборска разказва с удоволствие, докато за поезията си предпочита повече да мълчи. Споделя, че от много години събира различни вестници, списания, каталози. Понякога, когато изрязва картинки и фигури от тях, мисли дали не е притежателка на единствения останал екземпляр. С удоволствие приема като подарък стари материали, които могат да бъдат полезни за създаването на нови колажи (Szczęsna, Wikont 2012: 237). Шимборска обикновено започва да твори своите колажи към края на годината, за да има готови картички, които да изпрати за Коледа и Нова година. Собственоръчно направените колажи изпраща също така и за рождени и имени дни на приятели и познати, но само на онези, които могат да ги разберат и имат чувство за хумор (Rusinek 2014: 6).

Колажите не са единствената, нито първата проява на Шимборска като художник. Преди да започне да пише стихотворенията си, тя се занимава с рисуване на малки картини, които са публикувани в различни книги. Дебютира в учебника по английски език на Ян Станиславски. След това рисува картина за стихосбирката на Адам Влодек¹. Това е добро начало както за поезията ѝ, така и за колажите ѝ (Krynicki 2014: 26).

Когато създава своите колажи, Шимборска се усамотява и избягва контакти с други хора. По телефона поръчва на секретаря си Михал Рушинек да не уговаря никакви срещи и дори той да не идва на гости при нея, като му заявява, че в това време „ще бъде художник“. Според Рушинек, тя не казва тези думи поради нужда от спокойствие и вдъхновение, а по-скоро се притеснява от своя неподреден апартамент, пълен с малки изрязани парченца от вестници – разхожда се „като шъркел“, търсейки подходящи елементи, които да се впишат в творческата ѝ идея (Rusinek 2016: 219). Михал Рушинек помни една забавна случка, когато Шимборска му се обажда и пита дали има снимка на пустиня. Тя ѝ трябва за нов колаж, към който вече е приготвила изрязан текст „къпането забранено“. Колажът остава неосъществен, но въпреки това разполагаме с идеята и този случай дава добър пример за това какви хрумвания има поетесата (Rusinek 2016: 224). Шимборска изживява удовлетворение от ролята си на

¹ Адам Влодек – поет, преводач и литературен критик. От 1948 г. до 1954 г. съпруг на Вислава Шимборска.

създател и подател на колажите, а нейните близки познати и приятели – верните получатели – съпреживяват радостта и насладата от ръчно направените картички (Balcerzen 2015: 95).

Поетът Ришард Криницки, дългогодишен приятел на Шимборска, дава един от ориентириите към разбирането на колажите. Той смята, че поетесата прави даден колаж с мисълта за конкретен човек (Krynicki 2014: 14–16). Важно е и това, че колажите на Вислава Шимборска имат силна връзка с поезията ѝ. В тях се появяват и повтарят мотиви, присъстващи в стихотворенията ѝ. Криницки смята, че това друго творчество на поетесата може да се разглежда като индивидуален и личен подход към изкуството на колажа през XX век (Krynicki 2014: 18). Това личи например в стихотворението „Изумление“ (*Zdumienie*), което завършва с думите „С лице, не с листо“ (*Z twarzą nie liściem*). Темата на стихотворението намира своето огледално отражение, претворено в образа на колаж (Krynicki 2014: 22).

Колаж 1.

Творчеството на Шимборска, свързано с колажите, намира пряк паралел с това на нейния югозападен съсед – Иржи Коларж. Неговият артистичен усет оказва силно влияние върху чешката култура през XX век. Чешкият поет е известен със своята страст към колажите, в които смесва различни стилове. Произведенията на изкуството му остават в силна симбиоза със създадения литературен свят (Stec 2013). Той подчертава, че в изкуството няма място за лъжи (Arno 2015). Колажите си създава от ранни години, а през 1937 г. вече организира първата си изложба. След продължително творческо затишие Коларж отново започва да показва на света своите произведения. Започва да експериментира с поезия. Характерно за Коларж е заместването на думите с определени предмети, с което пречупва лирическите елементи и ги транспонира в

пространството на изкуството (Właszczyk 2012: 183). Скандалът и насилието нямат място в неговото творчество (Arno 2015).

При Шимборска ситуацията е и сходна, и различна. Със сигурност, това е паралелен образен език, на който тя отправя закачливите си послания и обвързва по-тясно изкуството с живота. Вислава Шимборска е интересен пример за релации между професионалната и аматьорската (любителската) сфера в творчеството на известен творец: като поетеса постига най-високо признание, а като художник нейните творби не са анализирани толкова внимателно. Те са разглеждани по-скоро като забавни картички.

Според Анна Мария Потоцка колажите на полската поетеса са вид поезия. Потоцка откроява три типа в творчеството на Шимборска: *сериозна поезия*, *несериозна поезия* и *колажи*. *Сериозната поезия* – това са всички стихотворения на поетесата, *несериозна поезия* – са преди всичко т.н. лимерики (*limeryki*), които са освободени от традиционната отговорност на словото и поетическата култура и позволяват да се представят по-малко значими теми. Човекът, който се появява в *сериозната поезия*, е най-често монотематичен, свързан с определено място в света, лимериките изискват външни инспирации и предполагат повишена роля на пътуването (Potocka 2014: 54–60).

Със сигурност колажите на Шимборска са илюстрация както на оригиналността на нейните творчески идеи и чувството ѝ за хумор, така и на нейната дружелюбна натура, отразена в контактността на поезията ѝ. Шимборска е поет, който успява дори най-сериозните си екзистенциални размисли да сподели и насочи към човека като към приятел и събеседник. Дори когато е останала сама със себе си, както когато прави колажите. Тя иска да развесели, да забавлява и същевременно приобщава към размислите, наблюденията и откритията си.

Един от почитателите на поезията и колажите на Вислава Шимборска е известният актьор и режисьор Уди Алън. Поетесата му посвещава специален колаж. Актьорът е силно развълнуван и споделя, че този жест има за него дори по-голямо значение от всичките награди, които е получил през годините.²

Михал Рушинек се шегува, че в колажите на Шимборска най-често главните герои са животни и преди всичко мъже и котки.³ От една страна, това е шега, но всъщност наблюдението е много правдиво и предполага размисъл върху ролята на тези

² Документален филм за Вислава Шимборска *Chwilami życie bywa znośne*, реж. Катажина Коленда-Залевска, 2009.

³ Разказът е споделен в интервю на Вероника Шведек с председателя на Фондация „Вислава Шимборска“ – Михал Рушинек (20.09.2016).

два обекта. Съчувствието и специално внимание на Шимборска към животните е познато както в творбите ѝ, така и в многобройните ѝ изказвания по тази тема. Важно е също, че в нейното творчество се откриват тематични връзки между стихотворенията с уточнението, че всяко от тях е смислово завършено, а текстът – логично затворен (Szczęsna, Wikont 2012: 227). Шимборска многократно повтаря определени теми и мотиви (Bauer 2007: 25–26). Това се случва и в колажите ѝ. Така например, темата, свързана с котките, се появява многократно в тази периферна област на творчеството ѝ. Ето два примера:

Колаж 2.

Колаж 3.

Какво е мястото на котката в тези два колажа? Очевидно – то е така ключово, както е в поезията на Шимборска („Котка в опустял дом“, „Мижиа“) и сякаш чрез котката Шимборска се усмивва на света, пародирайки неговите застинали, церемониални пози. Като висящата във въздуха усмивка на котарака от „Алиса в страната на чудесата“.

През 2012 г. за първи път от половин век приятелите и познатите на Шимборска не получават новогодишни пожелания във формата на картички (Szczęsna, Wikont 2012: 241). Година след смъртта на полската поетеса Фондация „Вислава Шимборска“ организира малка изложба на нейните колажи и създава албум от избрани пощенски картички, на които са изобразени миниколажи. Изложбата добива толкова голяма популярност, че след няколко месеца пътува почти по целия свят, от Мадрид и София до Астана, столицата на Казахстан (Rusinek 2016: 224). В София изложбата се радва на голям интерес. Освен това е представена от специалния гост на Полския Институт – самия Михал Рушинек (Timeart.me 2014).

През 2013 г. в Народния музей в Краков е открита изложбата „Чекмеджето на Шимборска“ (*Szuflada Szymborskiej*), в която присъстват много от вещите на нобелистката и голяма част от нейните колажи (Народния музей в Краков 2013). Това е необичайна изложба. Защо чекмедже? Защото Шимборска ги обожавала и по всяка вероятност е имала над 600 в своя апартамент. Интересен факт е, че самата изложба е композирана в различни чекмеджета. Отваряйки всяко от тях, почитателите на поетесата имат възможност да я опознаят по-добре. В тях се крие палитра от пощенски картички, изрязани вестници, с които тя е правила колажи, колекция от запалки, различни документи, както и Нобеловата награда и Орденът на Белия орел. Изложбата „Чекмеджето на Шимборска“ включва оригинални мебели от дома на поетесата и копие на нейната домашна библиотека. За по-любопитните последователи интерес предизвиква телефонът, прикрепен до стената. Чрез избиране на бутоните през слушалката може да се чуе гласът на поетесата (как тя чете свои стихотворения), нобеловата ѝ реч и музиката на Фондация „Вислава Шимборска“⁴.

Колажите на поетесата стават много популярни особено на кръглата годишнина от получаването на Нобеловата награда. През 2016 г. с партньорството на Фондацията „Вислава Шимборска“ бе организирана изложба на нейните артистични картички в столицата на Полша. Жителите на Варшава за първи път могат да се потопят в чара и магията на колажите (*Fundacja Wisławy Szymborskiej* 2016). Те намериха творческо отражение в концерта *Fortuna plays Szymborska*, организиран в град Курник. На премиерата заедно с музикалните изпълнения на голям екран бяха прожектирани избрани колажи на поетесата в съчетание с анимация, музикален съпровод и автентични записи на именитата авторка. Интересен момент от представлението беше изненадващата игра с публиката. Участниците предварително получиха бял лист и молив с логото на концерта. Те бяха помолени, докато се наслаждават на събитието, в определен момент да изразят чувството, емоцията, мисълта, вълнението и идеята в стил Шимборска. Допълнителна изненада в края на концерта беше решението на творците да включат най-интересните изображения в следващи свои участия⁵.

Досега са издадени няколко албума и книги, свързани с творческите пристрастия на полската поетеса. Ришард Матушевски в книгата си „Вислава Шимборска - дарове на приятелството и шеги“ (*Wisława Szymborska – dary przyjaźni i dowcipu*) представя изпратени от Шимборска пощенски картички и колажи към него (Matuszewski 2008: 3–

⁴ Наблюденията са на авторката на статията, посетила изложбата.

⁵ Наблюденията са на авторката на статията, която е присъствала на концерта.

5). През 2014 г. излиза албумът „Вислава Шиимборска. Колажи“ (*Wisława Szymborska. Kolaże. Collage*), а през 2003 г. е издадена книгата „Римувани стихове за големи деца“ (*Rymowanki dla dużych dzieci*), в която се появяват и картички на поетесата.

Макар и недостатъчно познати, популярни и анализирани, колажите на Шимборска заемат важно място в нейното творчество. За повече от 40 години творчество броят им по всяка вероятност надхвърля три хиляди. Впечатляващо е, че те намират място в сърцата на приятели, познати и почитатели по целия свят. Известна и достъпна е само част от тях. Тези, които обичат Шимборска и творчеството ѝ, попадат и под въздействието на нейните колажи. В този ред на мисли са уместни думите на Рушинек, че хората, които разбират стихотворения на Шимборска, ще разберат и нейните колажи (Rusinek 2014: 10)⁶.

Библиография

- Arno 2015*: Arno, A. Białoszewski znad Weltawy. Kolaże Kolářa w praskim Muzeum Kampa. – В: Kultura liberalna, бр. 316, 4/2015. [прегледан 5.11.2016] <<http://kulturaliberalna.pl/2015/01/27/jiri-kolar-wystawa-arno-recenzja/>>.
- Balcerzan 2015*: Balcerzan, E. Wyklejanki – feljetony – wiersze. –В: Niepojęty przypadek. O poezji Wisławy Szymborskiej. Kraków: Wydawnictwo Pasaże, 2015.
- Bauer 2007*: Bauer, G. Radość pytania. Wiersze Wisławy Szymborskiej. Kraków: Universitas, 2007.
- Bik 2013*: Bik, K. Szufłada Szymborskiej. – Официален сайт на Muzeum Narodowe w Krakowie. [прегледан 10.11.2016] <<http://mnk.pl/wystawy/szuflada-szymborskiej>>.
- Błaszczuk 2012*: Błaszczuk, D. Poezja obrazu. – В: Nowa dekada. Dwumiesięcznik kulturalny, бр. 3/4 2012, с. 183.
- Fundacja Wisławy Szymborskiej 2016*: Wystawa wyklejank Szymborskiej w Warszawie. – Официален сайт на Fundacja Wisławy Szymborskiej. [прегледан 5.11.2016] <<http://www.szymborska.org.pl/s/aktualnosci/id/215/>>.
- Krynicky 2014*: Krynicky, R. Drugi talent Wisławy Szymborskiej. – В: Wisława Szymborska. Kolaże. Collage. Kraków: MOCAK, 2014.
- Matuszewski 2008*: Matuszewski, R. Wisławy Szymborskiej dary przyjaźni i dowcipu. Teksty i wyklejanki poetki z kolekcji Ryszarda Matuszewskiego. Warszawa: Oficyna Wydawnicza AURIGA, 2008.

⁶ Редакционна бележка: Публикацията е включена в рубрика „Граници на жанра“ поради тематично сходство. За разлика от останалите текстове в рубриката тя не е преминала през процедура на анонимно рецензиране в резултат на жанровите ѝ особености.

Potocka 2014: Potocka, M. A. Poezja poważna, poezja niepoważna oraz wyklejanki. – B: Wisława Szymborska. Kolaże. Collage. Kraków: MOCAK, 2014.

Rusinek 2014: Rusinek, M. O rozumieniu wyklejanek. – B: Wisława Szymborska. Kolaże. Collage. Kraków: MOCAK, 2014.

Rusinek 2016: Rusinek, M. Nic zwyczajnego. O Wisławie Szymborskiej. Kraków: Znak, 2016.

Stec 2013: Stec, A. Kolaż, prołaż, czochraż, rolaż i „Korespondaż“ Jiřiego Kolařa i Béatrice Bizot we Wrocławiu. – B: инфо. система Obieg [прегледан 20.01.2017]. < <http://archiwum-obieg.u-jazdowski.pl/prezentacje/29478>>.

Szczęсна, Bikont 2012: Szczęсна, J., A. Bikont. Pamiątkowe rupiecie. Biografia Wisławy Szymborskiej. Kraków: Znak, 2012.

Timeart.me 2014: Вислава Шимборска – Колажи [прегледан 20.01.2017]. <http://timeart.me/bg/izkustva/izlojbi/Vislava-Shimborska-kolaji_10488>

Колаж 1: Wisława Szymborska. Kolaże. Collage. Kraków: MOCAK, 2014, с. 23.

Колаж 2: https://www.weranda.pl/data/articles/14829_136869719148.jpg [прегледан 20.01.2017].

Колаж 3: https://www.weranda.pl/data/articles/14829_13686971938.jpg [прегледан 20.01.2017].

Документален филм за Вислава Шимборска *Chwilami życie bywa znośne*, реж. Катажина Коленда-Залевска, 2009.

Интервю на Вероника Шведек с председателя на Фондация „Вислава Шимборска“ – Михал Рушинек, Краков (20.09.2016).